

СПІВРОБІТНИЦТВО КРАЇН ЄС ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ТА СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається досвід співробітництва країн Європейського Союзу щодо професійної підготовки фахівців аграрної галузі та сільського розвитку. Автор висвітлює стратегію співробітництва і кроки в напрямку розвитку міжнародного співробітництва у сфері професійної підготовки фахівців аграрної галузі та розвитку сільської місцевості.

Ключові слова: професійна підготовка, розвиток сільської місцевості, співробітництво.

В статье рассматривается опыт сотрудничества стран специалистов аграрной отрасли и сельского развития. Автор освещает стратегию сотрудничества и шаги в направлении развития международного сотрудничества в сфере профессиональной подготовки специалистов аграрной отрасли и развития сельской местности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, развитие сельской местности, сотрудничество.

The article deals with the experience of the countries of European Union in the sphere of professional training of specialists for agrarian brunch of economics and rural development. The author analyzes the strategy of cooperation in the sphere of professional training of specialists for agrarian brunch of economics and rural development.

Key words: professional training, rural development, cooperation.

Однією з найголовніших особливостей національних систем професійної підготовки фахівців у країнах Європейського Союзу в XXI столітті є збільшення академічної і наукової мобільності. Стратегічними завданнями освітньої політики країн ЄС є вихід професійної підготовки фахівців на ринок світових освітніх послуг, конкурентоспроможність у цій сфері із США, поглиблення міжнародної співпраці, розширення участі закладів професійної освіти, педагогів, студентів і науковців у проектах міжнародних організацій та співтовариств. Одним із основних шляхів розширення співробітництва є впровадження освітніх та наукових обмінів, стажування і навчання за кордоном студентів, педагогів та науковців. Не стала винятком і професійна підготовка фахівців аграрної галузі. Участь у міжнародних фахових програмах дає можливість студентам аграрних навчальних закладів набути практичних навичок у сільському господарстві, проводити науково-дослідну роботу, впроваджувати досвід інших

країн у національні системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі, проходити виробничу практику на передових сільсько-господарських підприємствах.

У кінці 90-х років минулого століття Євросоюз розпочав створення органів, які координують обмін викладачів і студентів з урахуванням ринкових освітніх потреб. Про це свідчить угода про розширення загального простору вищої освіти, яка була прийнята в червні 1999 року під назвою «Болонський процес» [1]. Визначальними критеріями якості професійної підготовки фахівців у контексті вимог Болонського процесу є якість підготовки спеціалістів; зміцнення довіри між суб'єктами освітнього процесу; відповідність сучасному європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на вузівському та після вузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Сьогодні світ стоїть перед безпрецедентними змінами та викликами на різних рівнях. Глобалізація

прискорює роль інформації і знань у суспільстві. Конкуренентоспроможність країн залежить від кваліфікації та професіоналізму фахівців. Така ситуація впливає на систему підготовки фахівців і, по суті, залежить від питань, які нелегко вирішити. Європейські науковці, досліджуючи проблему професійної підготовки фахівців аграрної галузі та міжнародного співробітництва аграрних університетів, визначають основні вимоги до підготовки фахівців аграрної галузі:

- 1) створення регіональних освітніх центрів Європейської Системи Вищої Освіти;
- 2) необхідність взаємного визнання програм різних країн;
- 3) прискорення процесу інтернаціоналізації знань;
- 4) нові підходи до навчання, такі як особистісно-орієнтовне навчання (student-focused teaching) або інформаційно-комунікативних технологій [2].

Вищі навчальні заклади сільськогосподарського профілю стикаються з додатковими викликами, такими як:

- 1) необхідність прийняття нової парадигми (водночас коли стара продуктивна парадигма дискутується, постала необхідність визначення нової);
- 2) збільшення впливу глобалізації на сільськогосподарську економіку, соціальні та етичні норми;
- 3) зміни (ускладнення) в сільському середовищі (сільське господарство – це вже не те саме, що село);
- 4) зменшення зайнятості та прибутків у первинному секторі;
- 5) складність відносин між виробництвом та його підтримкою;
- 6) культурний опір до змін традиційних суспільств та блокування інновацій;
- 7) зменшення сільськогосподарських районів через політичний вплив.

У минулому вища аграрна освіта успішно готувала фахівців для сільськогосподарського виробництва, що забезпечувало розвиток технічної та економічної ефективності сільськогосподарської системи для забезпечення продовольством. Однак збільшення сільськогосподарського виробництва не є тепер пріоритетним у багатьох країнах Європейського Союзу. За таких умов заклади вищої аграрної освіти протистоять таким проблемам:

- 1) традиційна програма підготовки фахівців аграрної галузі відстає від вимог суспільства;
- 2) зменшення кількості студентів, які навчаються в закладах аграрної освіти;
- 3) реорганізація університетів, яка призводить до «вилучення» відповідних сільськогосподарських складових;
- 4) професійна діяльність у сільськогосподарській галузі не є привабливою для кращих студентів.

Ці проблеми можна вирішити на двох рівнях. По-перше, зміст професійної підготовки фахівців аграрної галузі у вищих закладах освіти повинен

ґрунтуватись на мультидисциплінарному підході, а по-друге, необхідно визнати нові функції сільського господарства і села. У більш вузькому розумінні, нові навички та вміння студентів і викладачів потрібні для того, щоб адаптуватись до потреб компетентності навчання і набуття навичок, а також навчити викладачів і студентів новому контексту – інтернаціоналізації освітнього середовища.

Така ситуація потребує важливих перетворень у підготовці спеціалістів аграрної галузі. Інтернаціоналізація і співробітництво можуть розглядатися як суттєвий інструмент для здійснення цього процесу.

Як приклад міжнародного співробітництва, можна розглянути досвід сільськогосподарської та лісотехнічної школи університету в Кордобі (Іспанія) та проблеми, з якими він стикається [3].

Університет у Кордобі – це середній за розміром університет в Іспанії. Він приблизно нараховує 2000 співробітників, з яких 630 не є академічними, і майже 20 000 студентів. Університет має великий досвід у підготовці фахівців аграрної галузі. Ветеринарний факультет та факультет точних наук – провідні центри в своїй галузі. Окрім того, здійснюють свою діяльність медичний, юридичний факультети і факультети інформатики і мистецтва.

Університет Кордобі широко визнаний за рівнем освіти, а також за дослідженнями в галузі сільського господарства. Університет приділяє велику увагу до новим проблемам і викликам, які впливають на сільське господарство. Цей заклад має давні традиції в міжнародній співпраці. Провідники цієї стратегії надають великого значення структурним змінам у сільськогосподарській та лісотехнічній галузях, а також динаміці змін сільського середовища та очікуванням суспільства. Водночас вони залучають до міжнародної співпраці своїх та іноземних студентів з метою забезпечення їх високим рівнем професійної і загальної компетенції, що дає можливість готувати їх до успішної кар'єри на внутрішньому та зарубіжному ринках праці. Варто зазначити, що за останні роки кількість студентів за спеціальністю «сільськогосподарська техніка (справа)» значно зменшилась: за 10 років – на 30 % (від 1296 студентів у 1992/1993 навчальному році до 1004 студентів у 2002/2003-му) і продовжує знижуватися. Кількість студентів лісотехнічної спеціальності змінилась від 209-ти у 1992/1993 навчальному році до 651 осіб, але кількість студентів від початкової кількості також зменшується.

На початку 70-х років були розроблені стратегії заохочення студентів до наукової діяльності та отримання ними ступеня доктора філософії (PhD) в інших країнах, роботи в літніх таборах, здійснення міжнародного обміну, участі у міжнародних проєктах, здійснення науково-дослідних робіт та викладання.

Існували також попередні проекти, які були першими кроками на шляху підготовки дипломованих спеціалістів. Однією з програм Європейського Союзу стала програма Erasmus, яка сприяла обміну студентами і викладачами і відкрила нові можливості для інтеграції у європейську академічну освіту. Стало звичайним навчання іноземних студентів, наприклад в Іспанії, та іспанських – у європейських університетах. Підтримка з боку держави впровадження європейських підходів і know-how у процес підготовки фахівців стала важливою після вступу Іспанії до ЄС.

Активне міжнародне співробітництво призводить до запуску більш амбіційних ініціатив на рівні післядипломних наукових досліджень, а саме ініціативи ETSIAM щодо магістратури та докторантури як важливого компонента співробітництва.

Ініціативи на рівні ступеня магістра

Найцікавіші ініціативи на рівні ступеня магістра пропонуються у програмі Erasmus Mundus – Міжнародний магістр сільського розвитку (Erasmus Mundus International Master in Rural Development – IMRD (англ.)) – Магістр з вирощування оливок та технології їх переробки у Міжнародній Програмі з технологій переробки продукції садівництва.

Підготовка програми для Міжнародного магістра сільського розвитку (IMRD – International Master in Rural Development) почала здійснюватися на початку 90-х років ХХ століття мережею ESTRELA, партнерами якої були 10 європейських та 12 латиноамериканських університетів. Її основною метою стало налагодження партнерських стосунків з університетами, діяльність яких пов'язана з сільським розвитком у широкому смислі. Ця програма використовувала різні фінансові джерела програм Європейського Союзу (ALFA, ERASMUS, SOCRATES). Партнери брали участь у різних видах діяльності (семінари, обмін студентами та викладачами, курси, наукові дослідження, публікації та ін.). Протягом декількох років ESTRELA розвивала взаємозв'язки між університетами і викладачами, створювала клімат взаємної довіри та визнання. Варто зазначити, що цей процес був нелегкий, існували деякі суперечності серед партнерів. Було знайдено цікаві шляхи співробітництва, до яких залучалися різні університети з їх основними інтересами і силами.

Одним із історичних проектів ESTRELA можна вважати заснування і визнання ступеня магістра з сільського розвитку кожним з університетів. Були зроблені різні кроки в цьому напрямі. Однак проблема відсутності юридичної бази ступеня магістра в більшості країн не була подолана.

Болонська декларація разом з програмою європейської комісії Erasmus Mundus (2004 року) запропонували зміни в європейській вищій освіті і надали можливість впровадити спільну інтегровану програму ступеня магістра з

розвитку сільського господарства. Різні європейські університети-партнери почали проводити переговори для визначення змісту ступеня магістра та можливості їх участі у цій програмі. Після різних консультацій, у яких брали участь університетські структури і державні юридичні структури з вищої освіти, було запропоновано і розглянуто пропозиція програми Erasmus Mundus щодо прийняття ступеня магістра з сільського розвитку.

Стратегія співробітництва

Представлену до розгляду пропозицію прийнято у першому раунді переговорів у вересні 2004 року, де був також прийнятий ступінь «Міжнародний магістр з сільського розвитку». Магістерська програма курсу була розроблена з метою використання переваг у спеціалізації, а також використання потенціалу різних інститутів (всі з них продемонстрували свій досвід у навчанні студентів та у дослідних експериментах сільського розвитку) для забезпечення диференційованого та високоякісного результату.

Консорціум затверджено чотирма основними партнерами (Університет Гента у Бельгії, університет Кордоба в Іспанії, агрокампус Рен у Франції, Університет імені Гумбольдта в Берліні, Німеччина). Було запроваджено повну програму. Три так звані партнери-супутники (пізанський університет в Італії, словацький університет в Нітрі, університет у Вагеніндені, Нідерланди) запропонували модулі в галузі їх спеціалізації (різні статuti партнерів більш співвідносяться з юридичними можливостями кожного університету або країною, ніж можливостями університетів щодо пропозицій програм для магістрів).

Всі інститути мають позитивні результати в підготовці фахівців та проведенні досліджень у галузі сільського розвитку, мають також тісні зв'язки з професійним світом, набули досвіду в програмах спільної підготовки фахівців. Також вони узагальнили свій досвід у методах дослідження та навчальній і практичній підготовці фахівців. Зміст ступеня магістра був розроблений для того, щоб запропонувати широкий спектр дисциплін і компетенцій.

Інтеграція додаткових експертиз відносно сільського розвитку виходить не тільки від дисциплінарних і тематичних перспектив, але й також від партнерського співробітництва країн, що розвиваються. Такий досвід разом із міжнародним співробітництвом укріплює зв'язки в напрямі професійної підготовки студентів та встановлення довгострокових дій у плані співробітництва.

Основною метою міжнародного співробітництва у напрямі професійної підготовки фахівців аграрної галузі є розвиток сільських районів. Вона зумовлена гострою потребою у боротьби з бідністю (в основному сконцентрована в сільських районах) у країнах, що розвиваються, і потребою в економічному зростанні та соціальному зближенні в розвинених країнах.

Програма ММСР передбачає неперервний розвиток села, що означає охорону навколишнього середовища, активізацію діяльності щодо захисту та підвищення добробуту сільського населення, а також охорону біофізичного та соціокультурного середовища, в якому воно (населення) мешкає. Однак немає одного методу, за допомогою якого можна досягти цієї мети. Розвиток села потребує підготовки фахівців з особливими багатофункціональними здібностями для організації даного процесу, управління політикою сільського розвитку, програмами та проектами.

Метою курсу є знайомство студентів різних країн з існуючими в Європі парадигмами сільського розвитку та їх використанням. ММСР пропонує програму, яка пристосована для підготовки спеціалістів не тільки в країнах ЄС, але і в країнах, які розвиваються, а також у країнах з перехідною економікою.

В спільній програмі об'єднання, яка розроблена провідними інститутами цієї галузі, студенти можуть не тільки навчатись у різних спеціалістів сільського розвитку з відповідних дисциплін, але й також співставляти різні підходи, точки зору, робочі методи, навички та культури.

Дворічний магістерський курс (120 ECTS) одночасно викладається у чотирьох основних університетах. Студенти мають можливість обирати свій стартовий (базовий) провідний університет, а потім повинні закінчити принаймні один семестр у будь-якому з інститутів. Складність вирішення проблеми потребує мультидисциплінарного та інтегрованого підходів, які можна використовувати при навчанні дисциплін на високому рівні як технічних наук, так і соціальних. Розроблені програми сприяють вирішенню цього питання.

Практика з сільського розвитку забезпечується кожним інститутом. Провідні вчені країн Євросоюзу запрошуються для читання лекцій студентам про особливості розвитку села в різних країнах.

Як результат прийнятої ініціативи, стало налагодження реального співробітництва між університетами. Більшість партнерів розділяють спільні погляди на предмет етапів проекту IMRD. На цьому етапі були відрегульовані загальні навчальні плани, курси навчання, спеціальні та загальні компетенції майбутніх випускників, а також структура і зміст рівня IMRD.

Складнощі у вирішенні проблеми пов'язані із погодженням семи різних інституційних культур і семи різних освітніх юридичних структур (законодавства в галузі освіти). Одні країни прагнули вирішити проблему за допомогою Болонського процесу, інші країни та інститути чітко дотримувались процедур, які були прийняті в країнах. Зміни такої ситуації потребували певного часу.

Інтернаціональне середовище в аудиторії також є ключовим моментом. Щорічно

Європейською Комісією присуджуються стипендії (близько 25) та надається можливість студентам країн «третього світу» отримати ступінь магістра. Крім того, програма підтверджує можливості для інших студентів отримати стипендії ALBAN, Ford Foundation, National Research Institution, Aid Cooperation Agencies.

З перших занять стає очевидним, що класна кімната є мультикультурним та багатонаціональним майданчиком. Більшість студентів має високий рівень знань та попередній досвід роботи й здатна виконувати її. Таким чином, учені можуть сприяти двосторонньому навчальному процесу, який характеризується обміном ідеями та досвідом. Таке середовище сприяє розвитку у майбутній кар'єрі випускників таких якостей, як: креативність, повага до різних думок, відкритість, здатність працювати у команді, управляти конфліктами, бути готовим до нових ситуацій.

З точки зору університетів, дуже важливою є інформація про думки студентів. Вона дозволяє залучати до співробітництва студентів або групи студентів з інших університетів, дослідні центри і структури їх країн. Як виявилось, багато студентів дуже зацікавлені у навчанні в цих університетах і отриманні в них ступеня доктора філософії (PhD).

На державному рівні вибір рівня Міжнародного магістра сільського розвитку програми Erasmus Mundus Європейською Комісією є ключовою стадією. Цей вибір укріпив визнання Університетом Кордоба (UCO) рівня магістра наук (MSc) сільського розвитку як офіційного ступеня Міністерством освіти Іспанії.

Магістерська програма з вирощування оливок та технології їх переробки стала результатом співробітництва великої кількості закладів, а саме: Університету Кордоба, Регіонального міністерства сільського господарства Андалусії, Науково-дослідного та навчального сільськогосподарського інституту Андалусії, Міжнародної Ради з виробництва оливкового масла, Міжнародного Центру передових агрономічних наук Середземномор'я, Середземноморського агрономічного інституту та Іспанської Вищої Ради наукових досліджень.

Ступінь магістра головним чином адресована для студентів країн басейну Середземномор'я. Вчені різних інститутів-партнерів є доступними для студентів із менш розвинених країн басейну, так як ці країни можуть запросити викладачів читати лекції. Таким чином, створено навчальне середовище для студентів з різних країн.

Аспірантський курс міжнародної програми з технології переробки плодово-ягідних культур є спільною ініціативою Північноамериканських і Європейських університетів. Європейська сторона представлена Університетом Foggia в Італії, Університет Thessaly в Греції, Університетом Кордоба в Іспанії. Це відносно нова програма, за якою студенти повинні пройти курс навчання в

одному з університетів країн Європейського Союзу або США.

Для залучення більшої кількості студентів партнери працюють разом над трансформацією основних курсів з використанням web-технологій, що може зацікавити студентів, які вивчають біологію і технологію переробки плодово-ягідної продукції.

Ініціативи на рівні ступеня доктора філософії (PhD)

Традиційно більша частина студентів, які запрошені Університетом Кордобі для отримання ступеня доктора філософії (PhD) – це студенти з латиноамериканських країн, які отримали національні або міжнародні стипендії. Однак ця діяльність потребує певного часу і коштів.

Останнім часом в Університеті Кордобі впроваджується нова модель. Суть її полягає в тому, що професори університету читають лекції студентам у різних країнах. Після закінчення курсу дисертація допускається до захисту ступеня доктора філософії. Керівником може бути як місцевий професор, так і професор Університету Кордобі. Диплом доктора філософії присуджується Університетом Кордобі. Така робота веде до розвитку подальшого співробітництва та обмінів між університетами.

Таке співробітництво є дуже цікавим, тому що сприяє обміну знаннями та компетенціями професорів різних університетів і дає можливість отримати ступінь доктора філософії великій кількості студентів у своїх країнах у той час, коли навчання проходило за кордоном.

Нові проекти

Однією з найцікавіших для сільського господарства за останній час ініціатив щодо ступеня доктора філософії є участь у проекті TEMPUS. Ряд університетів виявив зацікавленість у цьому проекті: Варшавський сільськогосподарський університет у Польщі, Університет національних ресурсів і прикладних наук в Австрії, Університет Вегенінген у Нідерландах і Університет Кордобі в Іспанії. Проект має підтримку Європейської Комісії і знаходиться на початковій стадії втілення.

Висновки

Вищевикладене демонструє інтерес ETSIAM до міжнародного співробітництва. Протягом декількох років учені за підтримкою установ і закладів освіти були залучені до ініціатив і проектів з різних тематик, академічних рівнів і географічних регіонів. Готовність та персональна відповідальність викладацького складу є ключовим моментом успіху цієї стратегії.

Спільний проект курсу аспірантури є дуже складним для вирішення і дискусійним. Визначення конфігурації дипломованого фахівця

відповідно до потреб і ситуацій кожної країни є непростим завданням. Але завдяки співробітництву партнерів більшість з цих труднощів може бути подоланою, а між ними налагоджені тісні зв'язки [4].

Одним із важливіших складових стратегій є формування навичок і компетенцій у студентів і викладачів, яке впливає з досвіду, різних поглядів на проблеми сільського господарства і сільського розвитку та шляхів їх вирішення. Спільна підготовка і навчання фахівців аграрної галузі в розвинутих країнах і країнах, що розвиваються, може бути цікавою і перспективною для майбутнього сільських районів України та всього світу. Спільна діяльність у цьому напрямі дозволяє залучити студентів університетів Європейського Союзу, а також створює більш привабливий контекст навчання для європейських студентів. Результатами співробітництва стали відкритість, знайомство з іншими реаліями, удосконалення навичок і знань через навчання та встановлення партнерських зв'язків. Крім того, взаємозв'язки між студентами і викладачами дозволяють встановлювати web-контакти з університетами, студентами, науково-дослідними центрами, установами і навіть урядами по всьому світу. Отже, залучення до міжнародної системи навчання для більшості людей – це унікальний досвід. Однак кількість студентів і персоналу, які залучені до стратегії співробітництва, не настільки велика, як могла б бути. Цьому є декілька причин:

- недостатнє володіння іноземною мовою;
- недовіра до нового іноземного середовища (для багатьох людей є дуже складною проблема навчання за кордоном);
- фінансові витрати, пов'язані з даним видом діяльності.

На шляху подолання проблем, які виникають у процесі міжнародного співробітництва, країнами Європейського Союзу були здійснені важливі кроки:

- 1) розроблено стратегічний план щодо отримання більш вагомої фінансової підтримки;
- 2) активізовано діяльність щодо визнання переваг для університетів міжнародного співробітництва;
- 3) підвищено дисципліну виконання зобов'язань з боку університетського складу і студентів;
- 4) більш широко залучено суспільство та акціонерів у стратегію міжнародного співробітництва.

Отже, завдяки стратегії співробітництва, яка розроблена у програмі ETSIAM, були зроблені кроки в напрямку розвитку міжнародного співробітництва в галузі професійної підготовки фахівців аграрної галузі та розвитку сільської місцевості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес у фактах і документах (Сорбона – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін) / Упорядники: Степко М.Ф., Боллобаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубіянко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Видавництво ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.

2. Cooperation in Higher Education in Agriculture and Rural Development at the ETSIAM (Higher Agricultural Education and International Co-Operation: Role and Strategies of Universities. International Seminar. Agropolis, Montpellier, 27-29 September 2006).
3. Higher Education for Rural Development: The experience of the University of Cordoba. Paris, Rome: UNESCO/FAO and UNESCO & FAO (2003);
4. Education for Rural Development: Towards new policy responses. Paris, Rome: UNESCO/FAO.

Рецензенти: д.пед.н., професор Савінкова Л.О.;
к.пед.н., доцент Клименюк Н.В.

© Заскалета С.Г., 2010

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2010 р.